

Retouradres: Postbus 2758, 1000 CT Amsterdam

Aan de leden van de gemeenteraad

Datum 9 juli 2019
Ons kenmerk
Uw kenmerk
Behandeld door Ruimte en duurzaamheid, Frank Bakkum, 06 – 53 44 00 96,
f.bakkum@amsterdam.nl
Kopie aan
Bijlage(n)
Onderwerp Stand van zaken voedselstrategie

Geachte heer/mevrouw,

Geachte raadsleden,

Hierbij informeer ik u over de stand van zaken van de voedselstrategie van het college. De reden om een voedselstrategie op te stellen is meerledig: om voedsel structureel op de Amsterdamse agenda te zetten, om inspanningen met bewoners, ondernemers en andere partijen in de stad te bundelen, om de positie van de gemeente te duiden en als open uitnodiging aan de stad om mee te denken en te doen.

Aanleiding

Ons voedselsysteem is niet gezond en niet duurzaam. Marktpartijen, overheid, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties hebben in de afgelopen decennia gezorgd voor relatief veilig, betaalbaar, overvloedig en divers voedsel. Er is veel innovatie in teelt, productontwikkeling en distributie/logistiek. Maar dit systeem heeft een keerzijde waarvan we ons als maatschappij nog slechts beperkt bewust van zijn. Ja, de aandacht voor gezond en duurzaam voedsel is groeiende. Er verschijnen (inter)nationale publicaties over een duurzaam voedselsysteem¹ en over hoe om te gaan met belangrijke voedseluitdagingen; ondervoeding, obesitas en milieu en klimaat². Een vermindering van onze vlees- en zuivelconsumptie vormt een onderdeel van die voedseluitdagingen.

Maar kijkend naar de negatieve impact is mijn conclusie dat er iets grondig mis is in ons voedselsysteem. We leven in een dik makende (obesogene) samenleving, een samenleving waarin

¹ Zie bijvoorbeeld een publicatie van het Planbureau voor de Leefomgeving op ([Dagelijkse kost](#)).

² ^[2] Zie bijvoorbeeld een publicatie van The Lancet op ([The Lancetcommission report](#))

ongezond voedsel overheerst. Voedsel dat grote negatieve gevolgen heeft voor ons zelf en voor onze omgeving. Bijvoorbeeld dramatisch verlies van biodiversiteit onder insecten en verlies van bodemkwaliteit, overbevissing van de oceanen en jaarlijks ontbossing van gebieden groter dan Nederland aan de andere kant van de wereld. De gezondheidsbelangen van mensen en andere maatschappelijke belangen als biodiversiteit en duurzaamheid zijn te vaak ondergeschikt aan economische belangen van individuele partijen. Ongezond voedsel, verspilling en een berg afval, dierenleed en soms nutteloze transportafstanden zijn daarvan mede het resultaat. Verschillen tussen arm en rijk bij de toegang tot gezond voedsel speelt daarbij ook een rol. Verandering is nodig om van dit doodlopende spoor af te komen. Een ingrijpende verandering voor de manier waarop ons eten wordt geproduceerd, ingrijpend voor hoe en wat we eten en ingrijpend voor hoe we tegen voedsel aankijken. Voedsel heeft directe invloed op onze gezondheid en op de natuur en is daarmee van levensbelang. Een voedseltransitie is nodig. Voor Amsterdam is een voedselstrategie een stap in die richting, een stap die dat grootse vraagstuk concreet en relevant maakt en handen en voeten geeft voor verandering in de stad. Tegelijkertijd moet de voedselstrategie ook het juiste perspectief bieden op een bescheiden maar belangrijke rol die de gemeente speelt in dit vraagstuk met internationale netwerken en multinationale spelers.

Voedselvisie (2014) na de crisis

De voedselstrategie borduurt voort op de Voedselvisie 2014. De Voedselvisie blijft van kracht en wordt met de voedselstrategie geactualiseerd en geactiveerd. Het was een product van participatie, veel partijen uit de stad hebben meegedacht. De meeste van deze partijen spelen nog steeds hun rol en staan nog achter de visie. In de Voedselvisie 2014 is een aantal acties benoemd om te komen tot een gezonde en duurzame voedselstad. Dat ging om:

- het telen van voedsel in de stad te bevorderen
- het aandeel gezond en duurzaam voedsel in de voedselconsumptie te bevorderen
- een duurzame voedselkringloop te bevorderen
- kennisuitwisseling over voedsel te bevorderen.

Een beperkt aantal acties is opgepakt en uitgevoerd, waaronder de lancering van het platform Van Amsterdamse Bodem. Hoewel het verhaal en de acties uit de Voedselvisie nog overeind staan, is de context ingrijpend veranderd. In de Voedselvisie wordt gesproken over braakliggende terreinen en leegstaande kantoren als mogelijke plek voor (verticale) stadslandbouw, onbenutte ruimte in de stad die door de economische crisis en vertraagde bouwplannen beschikbaar was. Gezien de aanhoudende groei en verdichting van de stad is een keuze voor stadslandbouw en voedselinitiatieven niet langer een tijdelijke maar een waar structureel ruimte voor gemaakt en vastgelegd moet worden. Daarnaast heeft de stad niet stil gestaan, gezien de vele voedselinitiatieven, bijvoorbeeld Buurtbuik – een initiatief tegen voedselverspilling door overvloedig eten op te halen bij horeca, supermarkten en groenteboeren en te serveren als gratis maaltijd voor buurtbewoners. Of als voorbeeld stadstuinderij Noordoogst - een zelfoogsttuin op basis van het principe community supported agriculture (CSA). Vele initiatieven, nieuw gestart, gevestigd of aan de vooravond van opschaling, het aantal in en rond de stad is fors uitgebreid, zie maps.amsterdam.nl/stadslandbouw/ en Van Amsterdamse Bodem. Ook regionaal is een samenwerking van de grond gekomen in de vorm van Voedsel Verbindt.

Een gezond, sociaal en duurzaam voedselsysteem: zes lijnen voor actie

De komende periode wil ik de gemeentelijke inzet op voedsel vormgeven langs zes lijnen, waarmee een concretisering wordt gegeven aan de inspanningen en waarbij steeds als opgave blijft gelden dat de onderlinge samenhang behouden blijft. Veel zal gericht zijn op bewustwording over de noodzaak van verandering en de mogelijkheden voor veranderingen. In de Amsterdamse NME/schooltuinen staat dit al heel lang, 100 jaar in 2020, centraal en vallen het opdoen van kennis, vaardigheden en een gezonde voedselomgeving op bijzondere wijze samen. Echter, inmiddels wordt ook duidelijk dat inzet op bewustwording alleen niet gaat zorgen voor de benodigde voedseltransitie. Om een verandering te realiseren zijn ook maatregelen en regels nodig. Bij elke lijn is aangegeven wat de betrokkenheid, rol en invloed van de gemeente kan of moet zijn.

1. Sociale functie

De kracht van voedsel als verbinder kan niet snel overschat worden. De gedekte tafel als een plek om samen te komen, waar waarden en normen worden gedeeld, waar het heden en verleden worden besproken en de toekomst gemaakt. De kracht en het belang van de positieve kant van lekker eten, van gezellig eten is groot, of dat thuis is of op één van de vele horecagelegenheden in de stad, van eenvoudig eetcafé tot culinaire hotspot met ster(ambities). De verbindende kant van voedsel geldt ook in initiatieven als buurtmoestuinen, buurtkeukens, buurtmaaltijden. De Voedselbank en Buurtbuik koppelen dit aan het vraagstuk van voedselverspilling. Voeding kan een democratische motor zijn, die zorgt voor plekken waar jong en oud, arm en rijk samenkomen, denk aan de Vrijheidsmaaltijden door de hele stad. Een belangrijke motor achter de veranderingen in het voedselsysteem is de behoefte aan transparantie en eigenaarschap bij bewoners. Diverse voedselschandalen in binnen- en buitenland maken duidelijk hoe complex en ondoorzichtig de stromen van ons voedsel zijn geworden. Waar bewoners zelf het initiatief nemen, in de vorm van Reclaim the seeds, voedselcoöperaties of buurtmaaltijden of anderszins, speelt de roep om democratisering van het systeem in meer of mindere mate een rol. Een nieuwe vorm van landbouwcoöperatie als Herenboeren geeft invulling aan deze vraag om eigenaarschap. Onder de stadmakers zit een grote groep die met voedsel bezig is, steeds gekoppeld aan innovatie, sociale cohesie, circulariteit, empowerment. Voeding is immers een common good: een verbinder, een noodzaak, het is dichtbij huis én staat tegelijkertijd voor de wereld. Het klimaatprobleem ligt op ons bord wordt wel eens gezegd, maar het is maar al te vaak realiteit dat gezonde en duurzame keuzes maken voor een kleinere portemonnee niet mogelijk is. De lange traditie van volkstuinen in Amsterdam, ooit gestart voor de arbeider om voor een deel in zijn eigen voedsel te kunnen voorzien, past in deze lijn. Met een verbreding van de doelgroepen op de volkstuinen kan de bijdrage aan een gezond, sociaal en duurzaam voedselsysteem in de stad worden vergroot. De gewenste en beoogde betere toegankelijkheid en 'beleefbaarheid' van wat er op de complexen gebeurt, draagt bij aan bewustwording en kennis over voedsel. Buiten schoolverband (schooltuinen) bieden de Amsterdamse volkstuinparken, buurtmoestuinen en stadslandbouwinitiatieven in de buurt een uitgelezen kans om de jeugd en volwassenen in contact te brengen met het produceren van hun eigen voedsel.

Rol van de gemeente: stimuleren en ondersteunen van initiatieven, ruimte behouden en ruimte maken voor dergelijke initiatieven - moestuinen, stadslandbouw, foodhubs - vraagt in een groeiende en verdichtende stad om extra inspanningen

2. Afval en voedselverspilling

Wereldwijd wordt volgens schattingen een derde van al het voedsel verspild, daarmee gaat een enorme hoeveelheid energie, water en grondstoffen verloren. De verspilling zit door de hele keten, van productie, bewerking, transport tot in de keuken. Want ook in huishoudens gaat de verspilling door. Er wordt teveel gekocht, te veel gekookt of te lang bewaard. Volgens Milieucentraal kost dat iedere Nederlander gemiddeld jaarlijks € 140,-. In de gemeentelijke strategie voor de circulaire economie geldt voedselverspilling als een van de speerpunten, de focus ligt daarbij bij de huishoudens en er wordt vooral aandacht voor preventie gevraagd. Lokale initiatieven door bewoners met wormenhotels dragen bij aan bewustwording over gft afval en voedselverspilling. In de gemeentelijke strategie voor de circulaire economie wordt behalve naar huishoudens ook gekeken naar 'afval'/organische reststromen bij detailhandel en horeca en het opschalen van ondernemingen die actief zijn met het verwaarden van reststromen uit biomassa. Op plekken in de stad waar de drukte het grootst is, zoals de Binnenstad, verdient verspilling en afval waaronder (plastic) verpakkingen in het bijzonder aandacht omdat het daar de grootste impact heeft op de kwaliteit van de leefomgeving.

Rol van de gemeente: verantwoordelijkheid voor verzamelen en scheiden van afval van bewoners, afvalbeleid, convenanten met gebieden/bedrijven over inzameling van bedrijfsafval, stimuleren en ondersteunen van economische initiatieven

3. Gezonde voedselomgeving

Amsterdam is al een sport- en beweegstad, Amsterdam wil ook een stad zijn met een gezonde voedselomgeving. Dit is geen voldoende voorwaarde om mensen gezonde keuzes te laten maken, wel een noodzakelijke voorwaarde. Met het Meerjarenprogramma 2018 – 2021 'Amsterdam wordt gezondste stad voor kinderen – de vrijblijvendheid voorbij!' wordt de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht voortgezet. Amsterdam stelt dat ieder kind in Amsterdam gezond moet kunnen opgroeien, en wil daarom ongezonde condities uit de leefomgeving van kinderen verwijderen. Het gaat daarbij ook om het terugdringen van het aanbod van ongezonde voeding en de gepaard gaande marketing hiervoor. De komende jaren wil Amsterdam de condities voor gezond voedselgedrag van de Amsterdamse kinderen in ieder geval in het eigen beleid en regelgeving, waar de gemeente dus zelf over gaat, optimaliseren, 'Praktiseert Wat U Preekt' in eigen parochie dus. Niet vrijblijvend, integendeel, de mogelijkheden om het te regelen worden onderzocht en we leggen het vast. Dit zal met name de beschikbaarheid van voedsel in de stad veranderen, maar om recht de doen aan de benodigde voedseltransitie zullen er nog stevige stappen gezet moeten worden op onderwerpen waar we als gemeente niet direct over gaan, zoals de prijs / betaalbaarheid, productsamenstelling, kindermarketing, etikettering en aanbiedingen. Hierdoor wordt de gezonde Amsterdamse voedselomgeving onontkoombaar, de normaalsituatie. De gezonde keuze wordt dan met recht de meest makkelijke keuze in onze stad. Voorbeelden die de komende periode worden onderzocht zijn de beperking van ongezonde voedselreclames voor kinderen bij de metrostations en sportevenementen, het realiseren van gezond voedselaanbod bij de door gemeente gesubsidieerde jeugdactiviteiten en het weren van ongezond voedselaanbod via kiosken en voedselkarren nabij scholen en speelplekken. Ook op de inrichting van de (groene) openbare ruimte aan de hand van voedsellandschappen en gebruikmakend van de eetbare onderdelen van de natuurinclusieve stad kan worden ingezet op een gezonde voedselomgeving. De succesvolle samenwerking voor de Bewegende Stad wordt uitgebouwd naar Gezond020.

Voedsel en in het bijzonder een gezonde voedselomgeving maakt onderdeel uit van deze samenwerking.

Rol van de gemeente: de mogelijkheden om ongezond voedselaanbod en marketing te beperken via regelgeving en beleid worden onderzocht, lobby voor stevig pakket aan acties en maatregelen, bewustwording en preventie, (her)inrichting openbare ruimte, stimuleren en ondersteunen van maatschappelijke en economische initiatieven, voorbeeldgedrag bij inkoop door de gemeente zelf

4. Regionale productie en distributie

Voedsel lijkt soms de vergeten kant van duurzaamheid in beleid en particuliere afwegingen. De impact van een ander voedselpatroon en andere wijze van voedselproductie kan groot zijn. Een meer plantaardig regionaal dieet is uit oogpunt van duurzaamheid (uitstoot broeikasgassen, verzuring van de natuur en de fosfaatbalans) een grote stap. Een gemiddelde Amsterdamse maaltijd heeft 30.000 voedselkilometers afgelegd, terwijl juist de regio rond Amsterdam een enorm productiegebied is. Dat richt zich echter vooral op de export. Slechts een zeer bescheiden deel van wat op een Amsterdams bord ligt komt uit de productiegebieden in de regio. De exportproductie laat zich door schaal en organisatie echter niet eenvoudig ombuigen naar de stad. Met export is Nederland als agrarisch land groot geworden, dat is een stevig economisch belang in de MRA. Naast productie speelt voedselbewerking daarin een grote rol. De impact van het huidige systeem is groot met bodemdaling, hoge CO₂ uitstoot, verlies aan biodiversiteit en bodemkwaliteit. Intussen zijn er in de regio steeds meer goede voorbeelden van streekproducenten die wel aan de stad leveren. Korte ketens tussen producent en consument en het sluiten van lokale kringlopen kunnen niet alleen eten in de stad brengen maar ook andere waarden van het voedsel gerelateerd aan behoud van landschap, biodiversiteit. Kleinschalige vormen van stadslandbouw in de stad van bewoners of van ondernemers zijn met name van belang voor de binding tussen producent en consument; tussen boer en burger. De variatie in verschijningsvorm van stadslandbouw nu in Amsterdam laat zien dat per locatie een afweging nodig is wat mogelijk is in omvang van productie en van verwante diensten als zorg, educatie, participatie. Verder onderzoek naar de mogelijkheden van stadslandbouw kan bijdragen aan het vergroten van directe nabijheid, als onderdeel van de groene stad, voor minder voedselkilometers en door de directe relatie ook een bijdrage aan mogelijkheden voor educatie, bewustwording, zorg en participatie. Een kwart van alle logistieke bewegingen in de stad is voedsel gerelateerd. De lokale /regionale afzet in de stad dient ook te worden gezien in het vraagstuk van (schone) distributie in de stad. Gespecialiseerd aanbod leidt bij gebrek aan bundeling tot inefficiënte stromen. Inzicht in de logistiek van horeca, bundeling bijvoorbeeld door hubs, en inzetten op bewustwording over efficiëntie en duurzaamheid komen aan de orde.

Rol van de gemeente: verkeer- en vervoersbeleid, met name gericht op distributie binnen de stad, verduurzaming van transport, stimuleren korte ketens en lokale/regionale productie

5. Ondernemerschap

Een belangrijk deel van de veranderingen zal ingezet worden door ondernemers, of dat nu is met een sociale inslag, een commerciële inslag of iets wat daar tussen in ligt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de gezonde voedselomgeving waarin de keuzes van ondernemers een rol spelen. Het geldt ook voor organisaties als Lowfood en Dutch Cuisine, waarin koks een nieuwe elan tonen en zich met trots baseren op regionale producten en de Nederlandse eetcultuur. Veel hangt daarbij af van innovatie (organisatorisch, financieel, logistiek, producten) in het ondernemerschap en nieuwe

samenwerkingsverbanden. Kijkend naar het voedselvraagstuk is een nieuwe invulling van het begrip ondernemerschap nodig. De voedselstrategie sluit hier aan bij de circulaire strategie waar uit wordt gegaan van ondernemerschap binnen de draagkracht van het systeem. Geen ondernemerschap uitsluitend gebaseerd op de hoogste winstmarges, aandeelhoudersopbrengsten, met zoveel mogelijk afschuiven van externe kosten op anderen of dat nu is mens, dier of landschap. Maar ondernemerschap rekening houdend met andere waarden: sociaal, duurzaam, circulair. Overigens kan deze andere invulling niet los worden gezien van de rol van de klanten/inkopers, of dat nu zijn consumenten of organisaties die zich laten leiden door de laagste prijs. Een nieuwe invulling betekent ook erkenning van burgercollectieven en van sociaal ondernemerschap dat niet de hoogste winst oplevert maar wel belangrijke andere bijdragen levert aan een stedelijke samenleving. Juist op het gebied van voedsel zijn er kansen ondernemerschap te verbinden met de regio door korte ketens te stimuleren. Deelname in het EU-project RUMORE (Rural-Urban Partnerships Motivating Regional Economies) met kennisuitwisseling tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden heeft laten zien waar de belemmeringen liggen. Het gaat met name om de gerichtheid van de markt (consument en inkopers) op de laagste prijs, gerelateerd aan het niet verdisconteren van milieuschade in gangbare producten. Daarnaast komen innovatieve, duurzame (wijk-) ondernemers moeilijk in aanmerking voor financiering en lopen aan tegen belemmerende regelgeving. Het is belangrijk dit te erkennen en te onderzoeken hoe deze obstakels weggenomen kunnen worden.

Rol van de gemeente: stimuleren en ondersteunen van initiatieven, launching customer zijn, ruimte in regelgeving en lobby hierop richting Den Haag en EU.

6. Dierenwelzijn

De eiwittransitie, met als doel een voedselconsumptiepatroon dat bestaat uit meer plantaardige eiwitten, bijvoorbeeld noten, peulvruchten, groente en fruit, en minder vlees en zuivel, draagt bij aan dierenwelzijn, CO₂ reductie en gezondheid. Ons consumptiepatroon met veel dierlijke eiwitten heeft op wereldschaal grote invloed door de vraag naar veevoer. Op nationaal niveau wordt ingezet op kringlooplandbouw waar ook dieren een logisch onderdeel van zijn. De vraag wat gegeten wordt is voor velen dagelijks terugkerend. Bewustwording over de keuzes die daarbij gelden is van groot belang. Tegelijkertijd draaien deze keuzes veel op routine en gemak. Met het stimuleren van plantaardige alternatieven en het goede voorbeeld geven in de eigen organisatie kan daarin richting worden gegeven.

Rol van de gemeente: bewustwording bij burgers vergroten en stimuleren en ondersteunen van initiatieven gericht op verbetering van dierenwelzijn en de eiwittransitie; voorbeeldfunctie bij inkoopbeleid door de gemeente zelf

Inzet gemeente

Deze brief vormt de opmaat voor een voedselstrategie. Een voedselstrategie als een procesaanpak, niet een af te ronden product. Een proces waarin de rol en standpunten van de gemeente worden neergezet langs de beschreven lijnen en waarmee de samenwerking met actieve partijen en netwerken in stad en regio wordt opgezocht. In de stad zijn heel veel initiatieven en ondernemers die met voedsel bezig zijn. De inzet van de gemeente is om deze, voor zo ver ze passen in ons verhaal en aansluiten op onze ambitie, te ondersteunen op een voor hun passende wijze. Dat gaat soms om ruimte, soms om regels, soms om kennis en netwerken, soms

om financiering, soms ook om het deelnemen en een 'onafhankelijke' partij zijn in het debat. Op die manier maken we gebruik van de energie die op dit thema zit.

Vervolg

Bovenstaande lijnen gelden als startpunt voor een gesprek met de raad en met de stad. Op basis van deze inhoudelijke lijnen wordt de komende maanden een dialoog gestart met partners in de stad om verdere concretisering van deze lijnen vorm te geven en om coalities te smeden voor daadwerkelijke acties. Partners die we in de eerste plaats zullen vinden in de partijen die ook een bijdrage hebben geleverd bij de Voedselvisie en ook bij de regionale samenwerking voor voedsel zullen we aanhaken. Om bij deze dialoog ook anderen te betrekken organiseren we een bijeenkomst in de stad. Uiteraard hoor ik ook voor die tijd graag welke suggesties u heeft om de rol die Amsterdam heeft in dit mondiale vraagstuk vorm en inhoud te geven. Begin 2020 zullen we u nader informeren over de opbrengsten en het vervolg.

Namens het college van burgemeester en wethouders,

Met vriendelijke groet,

Laurens Ivens

Wethouder Openbare Ruimte en Groen